

ks. dr hab. Wiesław Kraiński

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wydział Teologiczny

Katedra Pedagogiki Katolickiej Nauki Społecznej i Prawa Kanonicznego

e-mail: krainskw@umk.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej
Księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego**

Wypełniając uchwałę Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie przekazaną przez Księdza Dziekana prof. dr hab. Krzysztofa Wiaka pismem z dnia 27 września 2017 roku (WP – 52D – ... /17) – po wnikliwym zapoznaniu się z przedstawioną do oceny dysertacją doktorską księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego na temat: *Podstawy do stwierdzenia nieważności małżeństwa w myśli teologiczno – prawnej Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego*, napisaną pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Leszka Adamowicza (Lublin 2017, ss. 234) – stwierdzam, że **rozprawa spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim** określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) i przedkładałam wniosek Radzie Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie o dopuszczenie księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego do dalszego przewodu doktorskiego.

Uzasadnienie:

Mój wniosek uzasadniam w czterech zasadniczych częściach:

1. Struktura pracy
2. Treść rozprawy (ocena warstwy merytorycznej)
3. Metoda dysertacji (ocena warstwy metodologicznej)
4. Ocena edycyjnej warstwy rozprawy doktorskiej
5. Wniosek końcowy

Święty Jan Paweł II, który promulgował Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich oraz instrukcję procesową *Dignitas Connubii* bronił nierozzerwalności każdego małżeństwa

niezależnie od systemu religijnego, w którym zostało ono zawarte. W przemówieniu do Rady Rzymskiej z dnia 1 lutego 2001 roku podkreślał, że nierozzerwalność małżeństwa jest związana definitywnie z godnością osoby ludzkiej i świętością tegoż węzła. Kwestia nierozzerwalności małżeństwa w nauczaniu Kościoła jest niezmienna i jasna. Problem doktrynalny i praktyczny dotyczy wszystkich niekatolików wschodnich, którzy uznają rozzerwalność małżeństwa stosując praktykę rozwodową. Istnieją sytuacje, że tego rodzaju grupa niekatolików po otrzymaniu w swoim Kościele rozwodu z istniejącą w nauczaniu Kościoła Katolickiego z Prawa Bożego przeszkodą węzła pragnie zawrzeć małżeństwo z katolikiem w jego Kościele.

Rozeznanie sytuacji niekatolika wschodniego w perspektywie rozwodu i jego małżeństwa wymaga uwzględnienia własnego prawa małżeńskiego co do przeszkód, wad zgody małżeńskiej i formy zawarcia małżeństwa w myśl norm kan. 780 § 2 KKKW *"Małżeństwo między stroną katolicką i stroną ochrzczonej akatolicką, z zachowaniem prawa Bożego, jest regulowane także: 1° prawem własnym Kościoła lub Wspólnoty kościelnej, do której należy strona akatolicka, jeśli ta Wspólnota posiada własne prawo małżeńskie; 2° prawem, które obowiązuje stronę akatolicką, jeśli Wspólnota kościelna, do której należy, nie ma własnego prawa małżeńskiego"* i kan. 781 *"Jeśli Kościół osądza ważność małżeństwa akatolików ochrzczonej, powinien: 1° w tym, co dotyczy prawa, którym strony były związane w czasie zawierania małżeństwa, należy zachować kan. 780 § 2; 2° w tym, co dotyczy formy zawarcia małżeństwa, Kościół uznaje każdą formę przepisaną lub dopuszczoną przez prawo, którego strony były podmiotem w czasie zawierania małżeństwa, o ile zgoda była wyrażona w formie publicznej i, jeśli przynajmniej jedna strona należała do jakiegoś Kościoła wschodniego akatolickiego, był zachowany święty obrzęd zawarcia małżeństwa"* oraz art. 2 – 4 instrukcji procesowej *Dignitas Connubii*.

W przypadku niekatolików wschodnich sprawa ta jest niezwykle trudna, gdyż mamy do czynienia z Kościołami Autokefalicznymi, które są od siebie całkowicie niezależne, samodzielne i same ustanawiające swoje prawa. Wyróżniamy 15 Kościołów Autokefalicznych i 9 patriarchatów. Przystępując do rozstrzygnięcia spraw małżeńskich małżonków niekatolickich kościołów wschodnich trzeba uwzględnić prawo własne każdego z tychże kościołów, przy uwzględnieniu mentalności stanowienia prawa odmiennej od łacińskiej. Taka podstawa oddaje istotę tematu podjętego przez księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego, kapłana Archidiecezji Lwowskiej co nie jest bez znaczenia ze względu na obecność liczebną na terenie Archidiecezji Lwowskiej wyznawców prawosławia i praktyczną znajomość problematyki przez doktoranta.

Ogromnie cieszy fakt, że zagadnienie stwierdzenia nieważności małżeństwa w rosyjskim kościele prawosławnym, jako jednym z kościołów autokefalicznych znalazło zainteresowanie w refleksji naukowej prowadzonej w ramach seminarium naukowego w Instytucie Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie, kierowanej przez uznany i ceniony autorytet w obszarze prawa Kościołów Wschodnich, księdza prof. dra hab. Leszka Adamowicza.

Zanim wypowiem się bezstronnie o strukturze dysertacji, jej warstwie merytorycznej, zgodności i poprawności metodologicznej pragnę zauważyć, że jako czytelnik i praktyk procesowy, uważam tę pracę za niewątpliwie pionierską i ekskluzywną, gdyż opisuje prawo małżeńskie Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej w oparciu o solidne źródła. Mogę powiedzieć, że jestem wdzięczny Autorowi rozprawy i jego Promotorowi za kompletne, przejrzyste i zrozumiałe opracowanie prawa małżeńskiego tegoż Autokefalicznego Kościoła, liczbowo jednego z największych w świecie prawosławia.

W recenzji pracy dokonam analizy jej struktury, przejdę do zagadnień szczegółowych (merytorycznych), metodologii i jakości edycyjnej rozprawy.

1. Struktura pracy

Dysertacja księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego licząca 234 strony, składa się z trzech harmonijnie i logicznie powiązanych rozdziałów. Umieszczono w niej wstęp (s. 6 – 14), spis treści (s. 2 – 4), zakończenie (s. 207 – 212), bibliografię (s. 213 – 234), wykaz skrótów (s. 5) oraz streszczenie w języku polskim i angielskim poza numeracją stronicową. Wszystkie elementy pracy stanowią zwartą całość.

W rozdziale pierwszym (*Istotne cele małżeństwa chrześcijańskiego* – s. 15 – 64) Autor opisuje istotne cele małżeństwa: zrodzenie i wychowanie potomstwa, wspólnotę miłości i szczęścia małżonków opisując szczegółowo wymiar fizyczny wspólnoty oraz duchowy i zapobieganie rozpuście ujmując również wszystkie jego elementy. Rozdział pierwszy stanowi punkt wyjścia do drugiego rozdziału (*Istota małżeństwa* – s. 68 – 136), co zgodne jest z wiernością myśli teologicznej i prawnej Kościoła Prawosławnego odbiegającej od opisu małżeńskiego pod kątem prawa i kultury łacińskiej. Autor opisuje istotę małżeństwa w oparciu o doktrynę Kościoła Prawosławnego i panujące teorie naturalistyczne, idealistyczne oraz konfrontuje obydwie idee. Podejmuje bardzo trudny temat przyczyny sprawczej małżeństwa, sakramentalności, zgody i formy kanonicznej.

Rozdział trzeci (*Prawne podstawy nieważności małżeństwa* – s. 137 – 206) stanowi rozwiązanie problemu dysertacji, przedstawia terminologię dotyczącą nieważności – często odmienną niż łacińska – sprawy dyspensowania, uważnienia małżeństwa, szczegółowo opracowując wady zgody małżeńskiej, niezdolność wynikającą z ustaw nieuzdalniających i wykazuje niezdefiniowane przyczyny nieważności małżeństwa.

Jedyną uwagą dotyczącą struktury dysertacji jest umiejscowienie podsumowań. Obecne jest ono na zakończenie pierwszego paragrafu w rozdziale pierwszym, a w drugim i trzecim paragrafie brak podsumowań zaś paragraf 4 pierwszego rozdziału nosi tytuł podsumowanie. W rozdziale drugim podsumowanie występuje wyłącznie w drugim paragrafie, zabrakło go w paragrafach pierwszym, trzecim i czwartym tegoż rozdziału. Zaś w rozdziale trzecim podsumowanie występuje wyłącznie, jako punkt piąty trzeciego paragrafu. Wartość pracy zyskałaby moim zdaniem na spójności, gdyby autor umieścił podsumowania jednolicie w strukturze pracy.

2. Treść pracy – ocena warstwy merytorycznej

Książk mgr lic. Andrzej Niedzielski skupił się wokół głównego problemu badawczego, który brzmi następująco *Podstawy do stwierdzenia nieważności małżeństwa w myśli teologiczno – prawnej Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego*. Cel dysertacji został przez autora spełniony. Wyrażam opinię, że postawione zadanie badawcze polegające na zbadaniu myśli i prawa małżeńskiego Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego zasługuje na wysoką ocenę. Dysertacja ma charakter nowatorski. Ukazuje w sposób ekskluzywny bardzo skomplikowany system małżeński Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. Opracowanie stanowi bardzo dużą pomoc do wykorzystania w praktyce sądowej, ale również dydaktycznej bez potrzeby sięgania do innych publikacji. Dysertacja można to stwierdzić jest oryginalna. Autor włożył dużo pracy i pomysłowości, aby ukazać przyczynę sprawczą małżeństwa w Prawosławiu dokonując rozróżnienia między istotą zgody, sakramentem i formą, co widoczne jest na schemacie na stronie 106 dysertacji. Następnie po wnikliwym przedstawieniu doktryny w oparciu o solidne źródła, w większości rosyjskojęzyczne, autor dokonał analizy podstaw nieważności małżeństwa w zakresie ustaw nieuzdalniających i unieważniających dokonując ich szczegółowego opisu. Autor rozwiązuje również kwestie ważności małżeństw niesakramentalnych wiernych prawosławnych, co istotne jest w sytuacji posttotalitarnej w Rosji: "*Kolejny Synod dla teje diaspory rosyjskiej z 1946 roku odpowiadając na pytanie o małżeństwa zawarte w Związku Radzieckim, wyjaśnia, że cywilny zapis rejestracyjny jeszcze*

nie stanowi ważnego małżeństwa... Kościół prawosławny liczy się z małżeństwem cywilnym jako związkiem legalny, lecz absolutnie nie uznaje go za związek sakramentalny, a dopuszcza żyjących w takich związkach do sakramentów spowiedzi i Eucharystii wyłącznie warunkowo "
– s.135-136.

Na zakończenie warstwy merytorycznej chciałbym zaznaczyć, że po przeanalizowaniu całej rozprawy doktorskiej księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego jest ona wartościowa, bogata źródłowo i merytorycznie poprawna, poświęcona niełatwym problemom teologii i prawodawstwa Rosyjskiego Kościoła prawosławnego. Autor w przypisach cytuje teksty źródłowe w języku rosyjskim, co przy lekturze tak trudnej problematyki jest konieczne.

Doktorant czuje się dobrze w obszarze problematyki, wyciąga jasne i praktyczne wnioski.

3. Metoda dysertacji – ocena warstwy metodologicznej

Przystępując do oceny metodologii pracy księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego stwierdzam, że jest właściwie zaplanowana – wiernie ukazuje doktrynę małżeńską Rosyjskiego Kościoła prawosławnego i dopiero na jej podstawie przyczyny nieważności małżeństwa wyraźnie odgraniczając je od przyjętej praktyki rozwodowej u prawosławnych.

Autor posługuje się konsekwentnie metodą porównawczo-opisową analizując doktrynę teologiczną Kościoła prawosławnego w zakresie małżeństwa, połączoną z metodą analizy krytycznej.

Autor wykorzystał bogatą literaturę źródłową, w większości rosyjskojęzyczną. Kwerenda bibliograficzna liczy 21 stron. Doktorant zgodnie z obowiązującymi normami tworzy odnośniki i przypisy. Podsumowując ocenę metodologii pracy trzeba stwierdzić, że język, którym została napisana rozprawa jest poprawny i zrozumiały, a konsekwencja metodologiczna została zachowana.

4. Ocena edycyjnej warstwy rozprawy doktorskiej

Edycja pracy jest przemyślana, starannie wykonana, łącznie z oprawą intrologatorską. Brak nieprawidłowości interpunkcyjnych i stylistycznych, ani błędów ortograficznych, teksty rosyjskie po sprawdzeniu przez specjalistów w dziedzinie są poprawne.

Jeśli Doktorant przyjmuje sformułowane przez recenzenta drobne zastrzeżenia proszę o ustosunkowanie się do następującej kwestii:

1. Czy istnieje w Rosyjskim Kościele prawosławnym przeszkoda do zawarcia małżeństwa wynikająca z pełnienia służby np. wojskowej oraz statusu społecznego?
2. Proszę o omówienie podstaw stwierdzenia nieważności małżeństwa wiernego Kościoła prawosławnego z tytułu błędu prawnego co do nierozzerwalności kan. 1099 KPK.

Wniosek

Zaprezentowaną rozprawę doktorską Księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego należy postrzegać, jako ważny przyczynek do opracowania prawa małżeńskiego Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. Praca ma charakter precyzyjny, deskryptywny i stanowi punkt odniesienia do dalszych badań. Recenzowana dysertacja wnosi wiele bezcennych treści w obszar prawa małżeńskiego. Autor posiada umiejętności badawcze i posiada obszerną wiedzę.

Oceniając walory rozprawy doktorskiej przedłożonej przez Księdza mgra lic. Andrzeja Niedzielskiego *Podstawy do stwierdzenia nieważności małżeństwa w myśli teologiczno – prawnej Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Leszka Adamowicz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie, stwierdzam, że spełnia ona wymogi *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65 z późn. zm.) i przedkładam wniosek Radzie Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji w Lublinie o dopuszczenie w/w do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

ks. Wiesław Kraiński
/-/ ks. dr hab. Wiesław Kraiński

Toruń, dnia 6 listopada 2017 roku